

CRKVA GOSPE FATIMSKE U BOROVI NASELJU

Nastanak naselja

Danas je Borovo vukovarsko sjeverno predgrađe koje je od njegova središta udaljeno otprilike 4 kilometra. Nadaleko je bilo poznato prema istoimenoj kožnoj i gumenoj industriji, najvećem takvom kombinatu na prostorima negdašnje Jugoslavije. Tvornica za proizvodnju obuće djeluje i danas, ali sa znatno smanjenim kapacitetima i brojem radnika. Mnoge spominjanje Borova odmah podsjeti i na krvavi 2. svibnja 1991. kada je u Borovu Selu smrtno stradalo 12 hrvatskih policajaca, a 21 bio teško ranjen. Uostalom taj se događaj najčešće i uzima kao početak agresije na Hrvatsku. Naziv se Borovo prije rata odnosio na dva odvojena susjedna naselja (Borovo Selo i Borovo Naselje), a mnogi i danas te pojmove pomno luče.

Inače se Borovo kao naseljeno mjesto spominje još daleke 1231. u sastavu vukovarskog posjeda, a selo je bilo nešto sjevernije od današnjeg, pokraj samostana dominikanaca. U srednjem se vijeku najprije navodi crkva Sv. Margarete, a potom samostan augustinaca i kaštel Gorjanskih. Nakon Mohačke bitke (1526.) cijelo su područje okupirali Turci, a potom se uz desnu obalu Dunava počinju naseljavati Srbi.

Industrijski razvoj započeo je početkom 20. st., točnije 1907. kada je u Borovu osnovana kudjeljara. Pravi je industrijski razvoj počeo 1931. kada je češki industrijalac Tomaš Bata (1876.-1932.), vlasnik tvrtke *Bata-Zlin*, 2 km južno od sela izgradio tvornicu cipela i gumene obuće koja je već 1939. proizvodila nešto manje od 3 milijuna pari kožne obuće i više od 3,5 milijuna pari gume. Te imala više od 4500 radnika. Bata je bio svjetski poznat sa svom industrijskom pristupu izradi cipela,

OUR LADY OF FATIMA CHURCH IN BOROVO NASELJE

A church with monastery in Borovo Naselje, now a part of Vukovar, was built just before the onset of the Homeland War. Although it suffered heavy damage in the war, the strong reinforced-concrete structure of the edifice managed to survive, but only to see itself blasted to the ground during the ensuing period of enemy occupation. After the war, the decision was made to make use of the existing foundations and former crypt, and to turn the entrance and sanctuary in the north-south direction, instead of the initial east-west orientation of this church. This provided a sufficient room alongside the church for the parish office and monastery, as well as for a pastoral centre. This concept was devised by the designers in close cooperation with the Borovo parish priest who, upon return to the church site, found an undamaged statue of Our Lady of Fatima. The main structure of the church has been recently completed, but the renovation of the interior will be greatly dependent on the availability of funding. The stone setting work and the floor heating operations have just been completed. On the other hand, the renovation of the sanctuary, benches and pastoral section will have to await better days.

a još više po velikoj brizi o svojim radnicima. Poginuo je u avionskoj nesreći, a naslijedio ga je sin, koji se također zvao Tomaš.

U blizini se tvornice razvilo novo naselje, u početku s tipskim jednokatnim zgradama, a potom s različitim stambenim i javnim zgradama. S vremenom se Borovo razvilo u suvremeno uređeno naselje s industrijskom zonom, školama, đačkim domovima, hotelom, kinom, športskom dvoranom, teniskim terenima, nogometnim igralištem, čak i sa športskim aerodromom. Batina je tvornica nakon II. svjetskog rata nacionalizirana i postala je golemim kombinatom gume i obuće s gotovo 20 tisuća zaposlenih. Proizvodila je raznovrsnu kožnu i gumenu robu, automobilske gume, ali i alat i strojeve za obradu obuće. Istodobno s nastankom tvornice i njezinim razvojem raslo je i naselje koje je devedesetih godina imalo gotovo 6,5 tisuća stanovnika. U potrazi za poslom mnogi su se doselili iz Like, Dalmacije, Bosne i Hercegovine i sl. U kombinatu su ujedno posao našli i stanovnici Vukovara, ali i brojnih sela iz bliže i dalje okolice.

Novo naselje, koje je praktički nastalo na ledini, nije imalo nikakve crkve, a pastoralnu su skrb o katoličkom pučanstvu preuzeli vukovarski franjevci, posebno nakon 1938. kada je Borovo postalo samostalna kapelanija. Franjevci su se uselili u jednu radničku zgradu, a u obližnjoj školi uredili kapelicu. Đakovačko-srijemska biskupija je 1942. u Borovu Naselju osnovala novu župu – župu Sv. Josipa Radnika. Uprava je tvornica odredila mjesto za crkvu i samostan, zemljište je otkupljeno, a počeo se prikupljati i novac za gradnju te s kamatama položen u tvornicu dok se rat ne završi.

Gradnja crkve i ratna stradanja

Nakon rata ideju o izgradnji crkve nije bilo baš lako realizirati. Ipak 1962. kupljena je u blizini jedna obiteljska kuća i preuređena u pastoralni centar. Ponovno je obnovljena župa, a 1965. počela se na davno određenom mjestu graditi velebna crkva Gospe Fatimske koja je posvećena 1982., a od 1985. se dio građevnog kompleksa preuređivao za samostan, zapravo u filijalnu kuću vukovarskog franjevačkog samosta-

Pročelje prijeratne crkve

na. Stoga se može reći da je crkva sa samostanom Gospe Fatimske u Borovu završena tek 1988. Projektant je bio vukovarski arhitekt Ivan Mikić, dipl. ing. arh. Okoliš crkve bio je hortikulturno uređen, a poseban je dojam cijelom prostoru davao drvo-red jablanova.

No nova crkva zaista nije bila dugog vijeka. Sve smo to, zajedno s prije navedenim podacima, saznali od patera fra Ante Perkovića, borovskog župnika od 1990. O stradanjima Vukovara i Borova kao njegova dijela nije potrebno mnogo govoriti, osobito stoga što je zlo rata ostavilo i danas uočljive tragove na njegovim zgradama, drveću i sokacima, a najviše u uspomenu i duševnoj boli brojnih obitelji koje su izgubile nekog od svojih najmilijih ili pretrpjele neka druga stradanja.

I u Borovu je crkva bila jedna od prvih meta neprijateljskih granata. Prve su granate na nju pale 2. kolovoza 1991., a potom gotovo svaki dan. Novo i dobro građena crkva ipak je uspješno odolijevala, iako je gađana minobacačima te haubicama i tenkovima iz Borova Sela, Trpinje i Orlovače. Franjevci su crkvu i samostan napustili 16. rujna i sklonili se u samostan u Vukovaru. Ipak crkvu su često posjećivali i uočavali nova oš-

ponižavajućoj povorci. Na svojim je leđima osjetio svu torturu srijemsko-mitrovačkog zatvora, a nakon tri tjedna razmijenjen je s većom grupom zatvorenika za pripadnike grupe *Labrador*. Poslije je u progonstvu proveo punih 5 godina, služeći mise među prognanicima i pružajući im nadu u povratak.

Vratio se u svoju župu 1997., odmah nakon početka mirne reintegracije. U čeprkanju po ruševinama crkve pronašao je neoštećeni kip Majke Božje Fatimske i to mu je bio znamen da će i crkva i župa jednoga dana dočekati bolje dane. Stoga ju je i nazvao "Gospa koja je odlučila ostat" pa će je uskoro u svečanoj proce-

Ostaci u ratu srušene crkve

tećenja. Crkva je u međuvremenu gorjela od zapaljivih bomba.

Nakon pada Vukovara 19. studenoga 1991. ipak je još stajala, baš kao i toranj pokraj nje. To se vidjelo na televizijskim snimkama okupatorske vojske, a iz istih se snimaka potom moglo saznati da je crkva nakon nekoliko dana bila potpuno i stručno minirana većom količinom eksploziva. Ostala je samo hrpa betona, željeza i cigle.

Pater Perković je skupa s ostalim svećenicima i preostalim narodom izašao iz Vukovara u zajedničkoj i

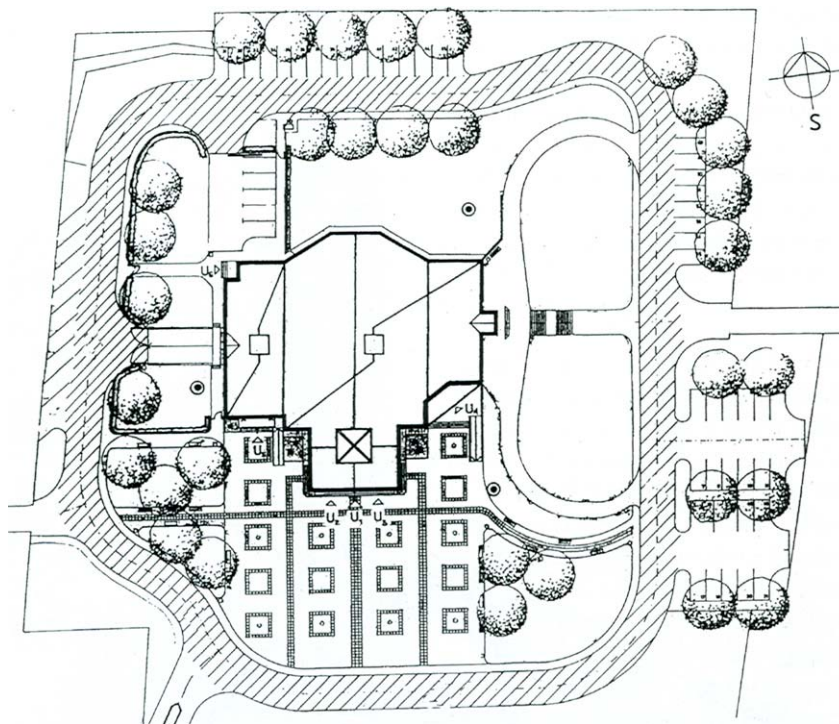
siji unijeti u obnovljenu crkvu. Entuzijazam mu nije splasnio ni kada je Hrvatska vojska temeljito raščistila ruševine i kada je utvrđeno da su većim dijelom oštećeni i temelji velikog crkvenog zdanja. Naime ispod crkve se u cijeloj njezinoj površini nalazila kriptna koja je također teško stradala.

Gradnja nove crkve

Pripreme za obnovu počele su zapravo odmah, iako u obnovi svojim priložima nisu mogli sudjelovati njezini osiromašeni župljani. Pater Perković je s projektantima razmatrao mo-

gućnosti buduće crkve i u suradnji s Aleksandrom Bašićem, dipl. ing. arh., koji se gotovo specijalizirao za projekte gradnje i obnove crkava, razradio novo idejno rješenje. Zaključili su da nije potrebno obnavljati i kriptu, već da pod kriptu valja iskoristiti kao budući pod crkve, što je potom u projektu riješeno s nekoliko stuba budući da je nešto niži od okolnog terena.

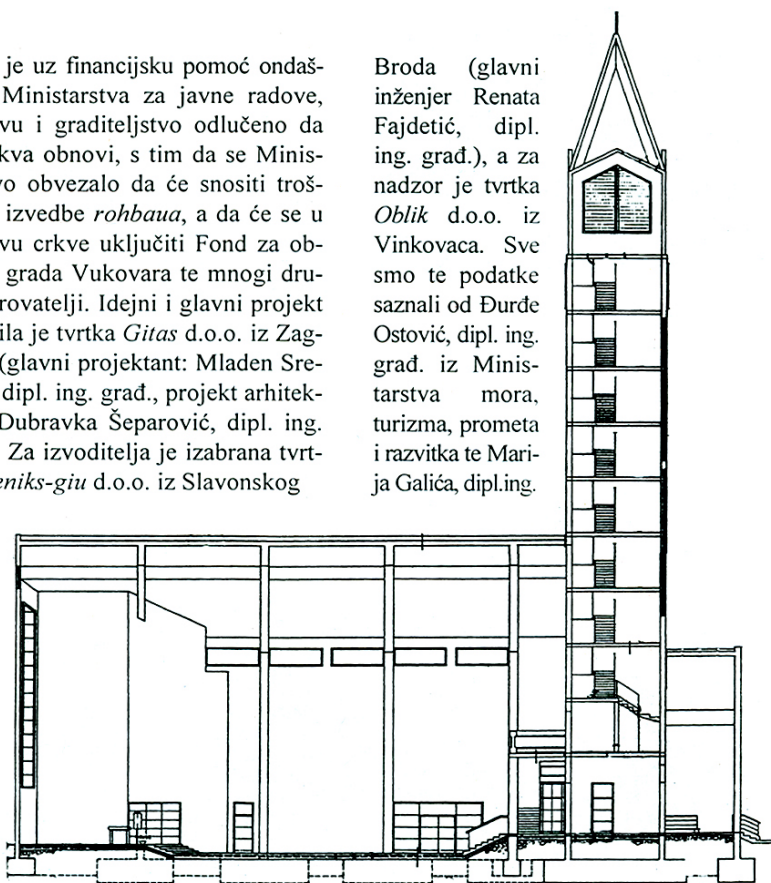
Ujedno je zaključeno da se postojeći tlocrt iskoristi, ali da se umjesto u pravcu istok-zapad s ulazom s istočne strane iz Ličke ulice, crkva okrene u pravcu sjever-jug te da joj glavni ulaz bude na južnoj strani ispred novouređenog trga i u pravcu slavne Trpinjske ceste s kojom se spaja novom prilaznom cestom. Za takvu su mogućnost, nezamislivu u vrijeme građenja zbog izrazite nesklonosti vlasti, dokupljene i neke okolne parcele.

Situacija nove crkve s uredjenjem okoliša

Tada je uz financijsku pomoć ondašnjeg Ministarstva za javne radove, obnovu i graditeljstvo odlučeno da se crkva obnovi, s tim da se Ministarstvo obvezalo da će snositi troškove izvedbe *rohbaue*, a da će se u obnovu crkve uključiti Fond za obnovu grada Vukovara te mnogi drugi darovatelji. Idejni i glavni projekt izradila je tvrtka *Gitas* d.o.o. iz Zagreba (glavni projektant: Mladen Sremac, dipl. ing. građ., projekt arhitekture Dubravka Šeparović, dipl. ing. arh.). Za izvoditelja je izabrana tvrtka *Feniks-giu* d.o.o. iz Slavonskog

Broda (glavni inženjer Renata Fajdetić, dipl. ing. građ.), a za nadzor je tvrtka *Oblik* d.o.o. iz Vinkovaca. Sve smo te podatke saznali od Đurđe Ostović, dipl. ing. građ. iz Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka te Marija Galića, dipl.ing.

Uzdužni presjek kroz novu crkvu

građ., iz tvrtke *Po-mark* d.o.o. iz Zagreba koja obavlja područni nadzor obnove u Vukovaru.

Radovi su započeli početkom ožujka 2003., a zapravo je kamen temeljac za novu crkvu na misnom slavlju blagoslovio mons. dr. Marin Srakić, biskup đakovački i srijemski, 26. travnja 2003. Kamen je temeljac uzet iz oltara potpuno srušene crkve.

Iz projektne dokumentacije saznali smo da je ukupna duljina prijašnje crkve bila 42 m, a najveća širina 31 m. Rotiranjem glavnog ulaza i formiranjem pristupnog trga dobivena je moćnost da crkva zadrži površinu srušene crkve, ali samo u jednoj etaži. Dobivena je i mogućnost da se pokraj crkve sa zapadne strane izgradi križni put. Sa zapadne je strane pridodan i samostanski dio sa župnim dvorom, a s istočne je strane zadržan negdašnji ulaz i izgrađen poseban pastoralni centar.

Glavna je liturgijska dvorana položena u smjeru sjever-jug, sa svetiš-

Južno pročelje nove crkve

tem na sjeveru te ulaznim vjetrobranom na jugu. Glavni je ulaz kroz zvonik na južnoj strani, a pomoćni na istoku, dok samostanski dio sa župnim uredom na zapadu ima poseban ulaz.

Crkvena je dvorana projektirana kao dvostrešni prostor s visinom sljemena od poda 17,4 m, a sastoji se od armiranobetonskih nosivih okvira s kosim armiranobetonskim pločama čiji je nagib pokriven crijepom, a bočne prigradnje sa svake strane prati isti krovni nagib i pokrov.

Međukatne konstrukcije u bočnim prigradnjama također su armiranobetonske ploče, a zidovi su od opeke. Predviđeno je da pročelja budu obrađena termičkom žbukom, limarija u bakru, stolarija s PVC ili aluminij-

skim profilima, a da sva ulazna vrata budu od masivne hrastovine.

Crkva ima manji podrum za pomoćne prostorije s površinom od 154,95 m². Prizemlje ima ukupnu površinu od 1011,47 m², s tim da liturgijska dvoranu zauzima 515 m². Bočni prostori imaju poseban kat i galerije na kojima su smještene dvorane za pastoralni rad te knjižnica. Crkva dakako ima i sve potrebne prateće sadržaje.

Ukupna je tlocrtna površina crkve 1252 m², što je s obzirom na ukupnu površinu građevne čestice od 12.250 m² 10,2 posto. Neto je korisna površina crkve 1889,92 m², a vanjskih prostora 84,28 m². Visina je zvonika 46,3 m (s križem 50 m), a njegovih 9 etaža ima ukupnu površinu od 225 m².

Informacije o gradnji saznali smo od Marka Vidića, dipl. ing. građ., iz tvrtke *Torzo* d.o.o. iz Lovasa, koji je za tvrtku *Oblik* nadzirao izvedbu konstrukcije crkve, zapravo svega onoga što je dosad i izvedeno. Od njega smo saznali da je gradnja crkve trajala od 5. ožujka 2003. do 19. svibnja 2005. i da je kvalitetom izvedenih radova uglavnom zadovoljan, osim što su izvođači višestruko prekoračili rokove. No na sreću na

Istočno pročelje nove crkve

Kapelica s kipom Gospe

kraju se kao kooperant pojavila hrvatska ispostava tvrtke *Hering* iz Širokog Brijega (*Hering* d.o.o. iz Ploča) koja je besprijekorno i brzo izvela zahtjevne radove na zvoniku i stropu crkve. Izgradnja je crkve do pod krov stajala 7,82 milijuna kuna, toliko je naime Ministarstvo uložilo u njezinu gradnju. Naknadno je Ministarstvo posebnim ugovorom uložilo još približno milijun kuna za svu stolariju. Inače ing. Vidić je vrlo zadovoljan što je bio uključen u obnovu te lijepe crkve, a posebno ističe dobru suradnju s paterom Antom Perkovićem.

Planovi za nastavak radova

Nedavno smo u prolazu snimili vanjski vidljivi dio nove borovske crkve koja se izdaleka ističe svojom svježom bojom i visinom zvonika. Pokušali smo nekako ući da snimimo i

unutrašnjost, ali su svi prilazi bili zatvoreni. Primijetili smo da je ispred istočnog ulaza postavljen novi gipsani kip Gospe, na istome mjestu i na istoj kamenoj kapelici (koja je preostala nakon miniranja) na kojoj se nalazio i prije rata.

Osnovne smo informacije o daljnjim planovima potražili od patera Ante Perkovića, župnika župe Sv. Josipa Radnika. Od njega smo saznali da crkva još nije završena iako su od Uskrsa u njoj redovito održavale svete mise. Sada je i to prekinuto jer su uspjeli nabaviti kamen koji polažu po cijeloj površini crkve. Ujedno je u pod ugrađeno i podno grijanje kako je projektom bilo predviđeno. Ipak nisu opremljeni prostori župnog ureda i pastoralnog centra pa još ne služe za stanovanje. To će pričekati neke bolje dane.

Čeka se i opremanje unutrašnjosti crkve, posebno oltara, kipova, tabernakula, ambona, svetišta i svetohraništa, ali i ugradnja klupa te kompletno opremanje samostanskog i pastoralnog dijela. Uzdaju se i vjeruju u pomoć brojnih darovatelja, a najveću pomoć daje franjevačka provincija Sv. Ćirila i Metoda. Očekuju i pomoć od Biskupije.

I dosad su ih pomagali brojni vjernici, a očekuju se najavljena darovnica Hrvata iz Melbournea. Obitelj dobrotvora Milodraga Gadže darovala je zvona za crkvu u vrijednosti od približno 20.000 eura. Zvona su lijevana u poznatoj zagrebačkoj ljevaonici *Tržec*, a blagoslovio ih je provincijal hrvatske provincije Sv. Ćirila i Metoda fra Lucije Jagec u ožujku prošle godine. Radi se o tri zvona koja su posvećena Gospi Fatimskoj (788 kg), sv. Josipu Radniku (540 kg) i bl. Alojziju Stepincu (325 kg).

I pater Ante Perković neobično je sretan što će crkva koju je kao župnik primio neposredno prije njezina rušenja uskoro opet biti spremna primiti svoje protjerane a sada ponovno okupljene vjernike. Pratio je njihovu sudbinu posvuda u progonstvu i sada s nestrpljenjem očekuje trenutak kada će konačno nova i lijepa crkva u punom sjaju okupiti sve one vjernike koji su dosad mnogo propatili.

Vjeruje da će nova i potpuno opremljena crkva biti pravi simbol novog početka.

Branko Nadilo